

**TARİH ÖĞRETMENLERİNİN ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNE ‘VATANSEVERLİK’
DEĞERİNİ ÖĞRETİRKEN KULLANDIKLARI DEĞER YAKLAŞIMLARININ TESPİT
EDİLMESİ¹**

Dudu Duygu GÜNDÜZ*

Doç. Dr. Mevlüt GÜNDÜZ**

Dr. Öğr. Üye. Hüseyin MERTOL***

Dr. Öğr. Üye. Ömer ÇELİKKOL****

ÖZ

Vatanseverlik ile ilgili yapılan araştırmalara ve tanımlara bakıldığında pek çok tanım ortaya konmakla birlikte vatanseverliğin milli gurur, milli kimlik, vatan sevgisi, millet sevgisi kavramlarıyla ilişkili olduğu görülür. Kişinin duygusal bağla olumlu bir kimlik hissi oluşturması durumunu niteleyen vatanseverlik, modern dünyada en önemli grup bağlılığı çeşitlerinden biridir. Vatan aşkı, millet sevgisi, vatansever olmak, saygılı olmak, dürüst olmak ve adil olmak gibi değerler, okulların duyuşsal hedefleri arasında yer alır. Bu hedefler, okulların okul programında açık olarak belirtilen veya belirtilmeyen değerleri öğretmek; öğrencilerin ahlakî gelişimine katkıda bulunmak ve karakterini olumlu yönde etkilemek yönünde şekillenmiştir. Bu araştırmanın amacı, tarih öğretmenlerinin ortaöğretim öğrencilerine "vatanseverlik değerini öğretirken kullandıkları değer yaklaşımlarını tespit etmek ve vatanseverlik olgusuna yeni bir bakış açısı getirmeye çalışmaktır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerine uygun olarak tasarlanmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden ise durum çalışmasına (Case Study) yer verilmiştir. Bu araştırma, 2017-2018 öğretim yılında, Isparta il merkezinde görev yapan toplam 20 tarih öğretmenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada verilerinin tamamı, araştırmacılar tarafından geliştirilen ve açık uçlu sorulardan oluşan "Yarı Yapılandırılmış Görüşme" ile elde edilmiştir. Araştırmanın güvenilirliğini artırmak için kullanılan stratejinin nasıl kullanıldığı belirgin halde verilmiş ve bu şekilde diğer araştırmacıların da bu stratejiyi benzer bir biçimde kullanabilmesine olanak tanınması öngörülmüştür. Araştırmada verilerin analizinde nitel analiz tekniklerinden hem betimsel hem de içerik analizi kullanılarak çözümlenmiştir. Yapılan bu araştırmada, Tarih öğretmenlerinin çoğu vatanseverlik algısı, vatanseverliği öğretme şekli ve materyal seçimi konusunda hemen hemen benzer görüşlere sahiptir. Ancak vatanseverlik değerini öğrettikten sonra, bu değeri öğrencinin kazanıp kazanmadığına yönelik görüşlerinde farklılık çıkmıştır. Sonuç olarak bu araştırma göstermiştir ki tarih öğretmenlerinin görüşlerine göre, vatanseverlik değerini öğretmek için öğrenci merkezli yöntemler ve etkili materyaller kullanmak gerekir. Eylem öğrenme ve değer analizi yöntemi de bu görüşü desteklemektedir. Öğretmenlerin bu değeri öğretirken, belgesel ve film izletme gibi görsel ve çok sayıda duyu organlarına hitap eden materyalleri de kullanmaları da bu anlamda önemlidir. Ancak tarih

¹ Bu makale, 2018 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde, danışmanlığı Dr. Öğretim Üyesi Hüseyin MERTOL'un yaptığı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. *S.D.Ü, Sosyal Bilimler Ens, dududuygugunduz@hotmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5224-9719>

** S.D.Ü, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü mevlutgunduz@sdu.edu.tr, ORCID No:

0000-0001-5823-190X

*** S.D.Ü,, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü huseyinmertol@sdu.edu.tr ORCID No: 0000-0002-3507-2712

****Süleyman Demirel Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü, omercelikkol@sdu.edu.tr, ORCID No: 0000-0002-7301-1953

öğretmenleri, vatanseverlik değerini öğrettikten sonra bu değerın kazanılıp kazanılmadığına yönelik ise kısa sürede dönüt almanın çok kolay olmadığını ve uzun bir süreç gerektiğini belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Değer, Değer Eğitimi, Vatanseverlik Değeri, Değer Öğretim Yaklaşımları, Tarih Öğretmenleri

SETTING THE VALUE APPROACHES OF HIGH SCHOOL HISTORY TEACHERS IN INSTRUCTING THE VALUE OF “PATRIOTISM”

ABSTRACT

Considering the researches and definitions regarding patriotism, it might be stated that patriotism is highly correlated with national pride, national identity, devotion to the nation and country though there are plenty other terms and definitions related to patriotism. Describing the formation of one’s positive identity understanding through an emotional commitment, patriotism is regarded one of the most significant cluster commitments in modern world. Values like devotion to nation and country, patriotism, respect, integrity and fairness are considered among the affective objectives of the schools. These objectives are directed so as to teach the visible or invisible values stated in school curriculum; to contribute to the ethical development of students and to affect their attitudes positively. The objective of this study is to set the value approaches of high school teachers in instructing the value of patriotism and to gain a new perspective to the notion of patriotism. The study has been designed in accordance with the methods of qualitative research. Case studies have also been used in the study. The participants of the study were 20 history teachers working at high school in Isparta city center at 2017-2018 Academic Year. The data have been obtained via “Semi-Structured Interview” method involving open ended questions developed by the researcher. How the strategy of the study has been used has thoroughly been described in order to foster the reliability of the study. Thus, this has allowed other researchers to be able to use the same strategy in their studies. In the analysis of the data, descriptive analysis and content analysis techniques have been used. The most significant outcome of the study was that the notion of patriotism was regarded as a sense of mission. Despite various classifications as to the types of patriotism, in this study the patriotism was split into two as individual and social patriotism. Action learning and value analysis methods stood out as the most common value teaching approaches. It has been found that teachers make use of various materials and techniques catering for all learner types like documentaries, short movies, etc. in teaching this value. However, the history teachers have underlined the fact that it is not possible to receive immediate feedback regarding the fact that this value has completely been internalized by students and that it requires a long process. All in all, this study has demonstrated that teaching the value of patriotism, based on the views of history teachers, requires student-centered methods and effective materials.

Keywords: Value, Teaching Values, The Value of Patriotism, Value Teaching Approaches, History Teachers

1.GİRİŞ

Değer eğitimi üzerine yapılan çalışmaların gün gittikçe artmasıyla birlikte değerlerin nasıl öğretileceği konusu da ayrı bir önem kazanmaya başlamıştır. Değerin nerede, ne zaman ve kim tarafından nasıl öğretildiği konusu birçok araştırmacının da dikkatini çekmiştir. Bu boyutuyla elbette değerın nerede ve ne zaman öğretildiği önem arz etmekle beraber asıl önemli olan bu değerın nasıl öğretildiğidir. Birçok değer için bu durum geçerlidir. Ancak son zamanlarda ülkemizin geçirdiği sıkıntılar ve badireler

vatanseverlik değerini ön plana çıkarmıştır. Vatanseverlik değeri Türk milleti için ayrı bir önem arz etmektedir.

Vatanseverlik için genel görüş kişinin ülkesine kuvvetli bir bağlılık hissetmesi, ülke onuruna olan sevgi derecesi olarak görülmektedir (Leonie Huddy & Nadia Khatib 2007). Vatanseverlik ile ilgili yapılan araştırmalara ve tanımlara bakıldığında; vatanseverliğin milli gurur, milli kimlik, vatan sevgisi, millet sevgisi, sıla hasreti ve toprak bütünlüğü kavramlarıyla ilişkili olduğu görülür. Vatanseverliği, bazı bireyler cephede savaşmak gibi algıırken diğer bazı genç bireyler görevini iyi yapan kişi olarak algılamaktadır. Başka bir açıdan bakıldığında da vatansever kişi toprağını canı pahasına savunan ve ülkesinin çıkarlarını koruyan kişi anlamına gelir. Kısacası, vatanseverlik her insanın doğuştan getirdiği, doğduğu ve yetiştiği vatanına karşı duyduğu olumlu hislerin bir tezahürüdür. Aksine milliyetçilik bu duygunun siyasal unsurlarla ilişkiye girmesi ve siyasal boyut kazanması sürecidir. Bununla birlikte milliyetçiliğe ilişkin bilimsel yazında bile kimi zaman bu iki kavramın aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir (Çancı 2008). Ziya Gökalp'e göre, "Türk milliyetçiliği, her şeyden ziyade, millet ve vatan mefkûrelerine kıymet vermek (Gökalp 1973) olarak tanımlanmaktadır.

Toplumunu oluşturan bireyler ait olduğu ulusun tarihini, geçirdiği aşamaları, vücuda getirdiği idealleri ve kültürü öğrenmek zorundadır. Böylece bu koşullar altında birey, milletin geçmişte ve şimdiki bütün fedakarlıklarını, evriminin her safhasında attığı atılımları, yarattığı idealleri yakından görür ve ancak bu şekilde millete sarsılmaz bağlarla bağlı olduğunu hisseder. Mensup olduğu milletin bütün hayatı safhalarını izleyen birey, milliyet sevgisini, vatan aşkını daha derinden hisseder (Sungu ve Ata 2002; Ünveren Kapanadze 2018).

Vatan aşkı, millet sevgisi, vatansever olmak, saygılı olmak, dürüst olmak ve adil olmak gibi değerler, okulların duyuşsal hedefleri arasında yer alır. Duyuşsal alan öğretimi ve ölçülmesi zor bir beceridir. Eğitimin üç boyutundan biri olan duyuşsal boyut, bu yönüyle okulların eğitim sürecinde karşılaştıkları zor bir alandır. Bu hedefler, okulların programında açık olarak belirtilen veya belirtilmeyen değerleri öğretmek; öğrencilerin kişilik gelişimine katkıda bulunmak ve karakterini olumlu yönde etkilemek yönünde şekillenmiştir (Akbaş, 2008). Özellikle milliyet ve vatanseverlik gibi duyguların çocuklara kazandırılmasında tarih dersinin önemi tartışılmaz bir gerçektir. Hatta vatanseverlik denilince akla ilk gelen ders tarih, öğretmenler içinde ise tarih öğretmenidir (Sungu ve Ata 2002).

Tarih bir milletin hafızasıdır. Nasıl ki insanların kimlikleri varsa toplumların da kimlikleri vardır. Tarih dersi bir toplumu tanımak ve vatanseverlik değerini nesilden nesile aktarmak için bu anlamda önemli bir misyona sahiptir. Hafızasını kaybeden bir insanın da muhtemelen bir geleceği olmayacaktır (Köstüklü 1999). İnsanlar tarih dersi sayesinde kültürünü ve değerlerini öğrenir (Kaplan 1999). Tarih derslerinde öğrenciler, geçmişte toplum için önemli olan değerlerle bugün toplum için önemli olan değerler arasında karşılaştırmalar yapabilir; tarihte iz bırakan olay ve şahısları öğrenerek kendileri için dersler çıkarıp değerler oluşturabilirler. Değer eğitimi için bir üçgen

oluşturulursa bilhassa milli ve kültürel değerler için, tarih dersi bu üçgenin bir köşesinde hem toplumu etkileyen hem de toplumdan etkilenen konumunda yerini alacaktır.

Diğer önemli bir husus da vatanseverlik değerini öğrencilere nasıl öğretmeye çalıştığımızdır. Bu değeri öğretmeye çalışan tarih öğretmeninin bu değeri nasıl algıladığı ve ona yüklediği anlamları ortaya çıkarmaktır. Neticede vatanseverlik değerine sahip olmayan bir öğretmenin bu değeri öğrencilere ne kadar aktaracağıdır. O zaman tarih öğretmenlerinin vatanseverlik değerini nasıl öğrettiği kadar bu değere ne anlam yüklediği veya bu değeri ne kadar önemseydiği de önemlidir. Bu çalışmada hem tarih öğretmenlerin bu değere yüklediği anlam ortaya çıkarılmakla hem de bu değeri hangi öğretim yöntemleriyle öğrencilere aktarmaya çalıştıkları da ortaya konmuştur.

Bu araştırmanın amacı, tarih öğretmenlerinin ortaöğretim öğrencilerine "vatanseverlik değerini öğretirken kullandıkları değer yaklaşımlarını tespit etmek ve vatanseverlik olgusuna yeni bir bakış açısı getirmeye çalışmaktır. Öğretmenlerden alınan görüşler doğrultusunda, vatanseverlik değerini öğretirken en çok kullandıkları yöntemler ortaya çıkarılacak ve bundan sonra bu konuyu araştırarak kişilere önerilerde bulunulacaktır.

Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- Vatanseverlik değeri, tarih öğretmenleri için ne anlama gelmektedir?
- Tarih öğretmenleri vatanseverlik değerini öğretirken hangi değer öğretim yaklaşımlarını kullanmaktadır?
- Tarih öğretmenleri vatanseverlik değerini öğretirken hangi öğretim materyallerini kullanmaktadırlar?
- Tarih öğretmenleri vatanseverlik değerini öğrencilerine kazandırdığına dair nasıl dönütler almaktadırlar?

Bu araştırma ile tarih dersinde önemli bir yere sahip olan vatanseverlik değerinin öğretimine ilişkin yöntemleri ortaya çıkararak, bu alanda yapılacak daha sonraki çalışmalara, uzman ve eğitimcilere yol gösterici olması bakımından önemlidir. Vatanseverlik bilincine sahip bir vatandaş yetiştirme amacı taşıyan yenilenen 2017 tarih öğretimi programında, bu değer öğretimine ilişkin düşüncelerin ortaya çıkarılması da bu konuyla ilgili yeni ders kitaplarının amacına daha çok hizmet etmesi bağlamında farkındalık kazandıracaktır.

2.YÖNTEM

2.1.Araştırmanın Modeli

Araştırma nitel araştırma yöntemine uygun olarak tasarlanmıştır. Nitel çalışmada, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemleri kullanılır (Yıldırım ve Şimşek 2008). Nitel yöntemlerde bağlamsal nitelikte veriler toplanmakta ve alternatif bakış açılarına dayalı yorumlardan yararlanılmaktadır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden bütüncül tek durum desenine yer verilmiştir. Tek durum desenlerinde, isminden de anlaşılacağı gibi, tek bir analiz birimi (bir birey, bir kurum, bir program, bir okul, vb.) vardır. Bu desen, 'nasıl' ve 'niçin' sorularını

temel almakta, araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayın derinliğine incelenmesine olanak vermektedir (Merriam 2013; Creswell 2007; Gerring 2007).

2.2.Çalışma Grubu

Bu araştırma, 2017-2018 öğretim yılında, Isparta il merkezinde görev yapan toplam 20 tarih öğretmeninin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada gönüllülük esas alınmış ve katılımcıların kimlikleri gizli tutulmuştur. Katılımcıların kıdemi, cinsiyeti ve yaşları çeşitlilik göstermektedir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Tarih Öğretmenlerinin Demografik Bilgileri

Katılımcı	Cinsiyet	Kıdem	Görev Yaptığı Okul	Mezun Programı	Olduğu Lisans Programı
Ö1	Erkek	30	Halıkent Lisesi	Fen Edebiyat- Tarih Bölümü	
Ö2	Erkek	13	Boğaziçi Eğitim Kurumu	Fen Edebiyat- Tarih Bölümü	
Ö3	Erkek	19	Şehit Ali İhsan Kalmaz Anadolu Lisesi	Fen Edebiyat- Tarih Bölümü	
Ö4	Erkek	16	Gül Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	Eğitim Öğretmenliği	Fakültesi- Tarih
Ö5	Kadın	20	Fen Lisesi	Fen Edebiyat- Tarih Bölümü	
Ö6	Kadın	21	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	Eğitim Öğretmenliği	Fakültesi- Tarih
Ö7	Kadın	13	Özel Dershane	Fen Edebiyat- Tarih Bölümü	
Ö8	Erkek	16	Mustafa Kaçıkçı Anadolu Lisesi	Fen Edebiyat- Tarih Bölümü	
Ö9	Kadın	15	Gülkent Anadolu Lisesi	Fen Edebiyat- Tarih Bölümü	
Ö10	Erkek	25	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	Eğitim Öğretmenliği	Fakültesi- Tarih
Ö11	Kadın	6	Meslek Lisesi	Fen Edebiyat- Tarih Bölümü	
Ö12	Erkek	2	Anadolu Lisesi	Fen Edebiyat- Tarih Bölümü	
Ö13	Kadın	25	Anadolu Lisesi	Eğitim Öğretmenliği	Fakültesi- Tarih
Ö14	Kadın	15	Gülkent Anadolu Lisesi	Eğitim Öğretmenliği	Fakültesi- Tarih
Ö15	Kadın	23	Özel Dershane	Fen Edebiyat- Tarih Bölümü	
Ö16	Erkek	17	Özel Dershane	Fen Edebiyat- Tarih Bölümü	
Ö17	Kadın	9	Mustafa Kaçıkçı Anadolu Lisesi	Eğitim Öğretmenliği	Fakültesi- Tarih

			Lisesi	Öğretmenliği	
Ö18	Erkek	16	Fen Lisesi	Eğitim Fakültesi- Öğretmenliği	Tarih
Ö19	Kadın	21	Gül Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	Eğitim Fakültesi- Öğretmenliği	Tarih
Ö20	Erkek	18	Şehit Ali İhsan Kalmaz Anadolu Lisesi	Eğitim Fakültesi- Öğretmenliği	Tarih

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, araştırmaya katılan öğretmenler 10 kadın (%50) ve 10 erkek (%50) olmak üzere toplam 20 kişiden oluşmaktadır. Bu öğretmenlerden 11'i (%55) Fen Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünden mezun, diğerleri (%45) ise Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği Bölümü mezunudur. Öğretmenlerin %75'i, 15 yıl ve üstü kıdeme sahiptir. Öğretmenlerin görev yaptığı okullar ise, Isparta'nın farklı bölgelerinde yer alan çeşitli sosyo – ekonomik düzeylere sahip okullardan oluşmaktadır. Bu okulların seçiminde kolay ulaşılabilir amaçlı örneklem kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek 2008). Kolay ulaşılabilir veya elverişli örnekleme tamamen mevcut olan, ulaşması hızlı ve kolay olan ögelere dayanır. Nitel araştırmalarda en sık kullanılan örneklemdir (Malhotra 2004).

2.3.Verilerin Toplanması

Araştırmada verilerinin tamamı, araştırmacılar tarafından geliştirilen ve açık uçlu sorulardan oluşan “Yarı Yapılandırılmış Görüşme ” ile elde edilmiştir. Görüşme sürecinin, gözlem ve yazılı dokümanlardan elde edilen verilerle desteklenmesi araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini arttırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2008; Ekiz 2003). Görüşme formundaki soruların kolay anlaşılabilir, yönlendirmeden kaçınan, farklı türden görüşleri sorgulayan, kişinin bilgisini aşmayan, mantıklı, odak açık uçlu sorular olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca görüşme formunun anlaşılabilirliğini ve yaklaşık uygulama süresini belirlemek, uygulamadan önce gerekli düzeltmeleri yapmak için görüşme formunun pilot denemesi iki tarih öğretmeni ile yapılmıştır. Uygulama sırasında ve sonrasında bu öğretmenlerin görüşleri alınarak eksik ve anlaşılmayan noktalar üzerinde düzeltmeler yapılmıştır.

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla 3 uzman görüşüne başvurulmuştur. Bu uzmanlar Süleyman Demirel Üniversitesi, Bartın Üniversitesi ve Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nde değerler eğitimi ve tarih öğretimi üzerine araştırmalar yapan akademisyenlerdir. Karşılaştırmalarda görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları tespit edilerek araştırmanın güvenilirliği Miles ve Huberman (Matthew and Huberman 1994) formülü (Güvenirlilik = görüş birliği / görüş birliği + görüş ayrılığı) kullanılarak hesaplanmıştır. Bu araştırmaya özgü olarak gerçekleştirilen güvenirlilik ise %92 olarak hesaplanmıştır. Geçerlilik anlamında ise, toplanan verilerin ayrıntılı olarak rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması nitel bir araştırmada geçerliliğin önemli ölçütleri arasında yer almaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2008).

2.4.Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin analizinde nitel analiz tekniklerinden hem betimsel hem de içerik analizi kullanılarak çözümlenmiştir. Betimsel analizde, görüşme yapılan öğretmenlerin düşüncelerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara çok defa yer verilmiştir. Betimsel analiz yapılmasındaki amaç, elde edilen bulguları düzenleyerek yorumlamak ve anlam bütünlüğü içinde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce mantıklı ve anlaşılır bir biçimde betimlenmiş, daha sonra bu betimlemeler yorumlanmıştır (Türnüklü 2000; Ünver, Bümen ve Başbay 2010). İçerik analizinde ise toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak amaçlanır. Araştırmacı tarafından veriler önce bilgisayar ortamında yazılı hale getirilmiş ve toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşılmıştır (Yıldırım ve Şimşek 2008; Gülbahar ve Alper 2009).

3.BULGULAR

3.1.Tarih Öğretmenlerinin Vatanserverlik Değerine Yönelik Görüşleriyle İlgili Bulgular

Tarih öğretmenlerinin “vatanserverlik değeri” ne yönelik görüşlerine yapılan içerik analizi tabloda gösterilmiştir:

Tablo 2. Tarih Öğretmenlerinin Vatanserverlik Değerine Yönelik Algıları

Kategori	Tema	Kod	f
Bireysel Vatanserverlik	Görev Bilinci Olarak	Görevini ve sorumluluğunu en iyi yapan	7
		Vatan için her şeyi yapma	4
		Vatan uğruna her şeyi göze alma	1
	Bireysel Sorumluluk Bilinci Olarak	Çalışmak	1
		Kendini geliştirme	1
		Üreten ve güçlü olan	1
Toplumsal Vatanserverlik	Fedakâr Davranma Biçimi Olarak	Kişisel çıkarlardan ziyade vatani düşünme	1
		Ülkesinin çıkarları doğrultusunda hareket etme	1
		Vatani ve milleti yüceltme	1
	Birlik ve Beraberlik Algısı Olarak	Maddi ve manevi değerleri kazanmak	1
Toplumsal bir bütün olmak		1	

Yukarıdaki tabloya baktığımızda, tarih öğretmenleriyle yapılan görüşmelerde, vatanseverlik değeri bireysel (n=15) ve toplumsal (n=5) vatanseverlik olarak iki grup altında sınıflandırılmıştır. Bireysel vatanseverlik görev bilinci (n=12) ve bireysel sorumluluk bilinci (n=3) olarak algılanırken, toplumsal vatanseverlik daha çok fedakârlık gösterme (n=3) ve birlik beraberlik duygusu (n=2) olarak düşünülmüştür. Tarih öğretmenleri tarafından verilen cevaplara göre, vatanseverlik daha çok bireysel vatanseverlik olarak düşünülmüştür. Tabloda da öğretmenlerin en çok dile getirdiği ifadelere baktığımızda, görevini ve sorumluluğunu en iyi yapan (n=8) ve vatan için her şeyi yapma (n=4) gelmektedir. Bazı tarih öğretmenlerinin yapılan görüşmelerde dile getirdiği ifadeler aşağıda aynen aktarılmıştır. Ö.8. kodlu tarih öğretmenin vatanseverliğe yönelik görüşü şöyledir:

Vatanseverlik, toplum olarak bir bütün olmak. Toplumsal amaçlarda bir olmak. Kişisel çıkarlardan ziyade toplumun ve vatanın çıkarlarını daha çok gözetmektir. En önemlisi de herkesin görevini hakkıyla yapmasıdır. Görevini iyi yapmayan vatani sevmeyen kişidir. Herkes görevini iyi yaparsa bu vatani kimse elimizden alamaz.

Yine Ö.2. kodlu tarih öğretmenin vatanseverliğe yönelik görüşü şu şekildedir:

Bu vatan üzerinde yaşayan herkesin birlik beraberlik içinde olması, kişisel çıkarlarından ziyade vatan sevgisini ön planda tutması ve herkesin vatan uğruna elinden geleni yapmasıdır. Vatani uğruna ölümü göze almayan insanda vatan sevgisi olamaz. Bir insan söz konusu vatansa gerisi teferruattır diyebilmelidir.

Diğer katılımcılardan bazılarının da vatanseverliğe yönelik görüşleri aşağıdadır:

Ö1: 'Vatanseverlik, öyle bir şeydir ki tarif edilemez. Boşuna dememişler söz konusu vatansa gerisi teferruattır.'

Ö4: 'Vatan sevgisi imandan gelir. İnsan vatani uğruna ölmeyi bile göze alıyorsa, vatani için her şeyi yapar.'

Ö9: 'Herkes vatan için bir şey yapmalıdır. Çünkü vatan sevgisi herkesin görevini yapmasını zorunlu kılar'

Ö13: 'Vatanseverlik herkesin toplumda huzurlu yaşayabilmesi için birbirini sevmeyi ve vatani için yeri geldiğinde her şeyi yapmaktır'

Ö17: 'Vatan sevgisi, vatani için her şeyi göze almak ve yeri geldiğinde bile sevdiklerinden vazgeçebilmektedir'

Diğer tarih öğretmenlerinin de görüşleri dikkate alındığında; vatanseverlik veya vatan sevgisinin diğer sevgilerin önüne geçebildiği, uğruna her şeyin yapılabileceği görülmüştür.

3.2.Tarih Öğretmenlerinin Vatanserverlik Değerini Öğretirken Kullandıkları Değer Öğretim Yaklaşımlarıyla İlgili Bulgular

Tablo 3. Tarih Öğretmenlerinin Vatanserverlik Değerini Öğretme Yöntemleri

Tema	Kod	F
Değer Analizi	Örnek olay	7
Eylem Öğrenme	Gezi	5
	Drama	4
Telkin Yoluyla	Düz anlatım	2
	Soru – cevap	2

Yukarıdaki tabloya baktığımızda; tarih öğretmenleriyle yapılan görüşmeler neticesinde, tarih öğretmenleri öğrencilere vatanserverlik değerini farklı öğretim yöntemlerini kullanarak öğretmeye çalışmaktadırlar. Vatanserverliği öğretmede kullandıkları yöntemlerin başında örnek olay (n=7) ve gezi (n=5) gelmektedir. Örnek olay yönteminin etkili olduğuna inanan Ö.12. kodlu tarih öğretmenin görüşü aynen şöyledir:

Nitekim eğitimde en kalıcı öğrenmeler yaparak ve yaşayarak gerçekleşen öğrenmelerdir. Sunuş yoluyla öğretmenin aktif olduğu öğretim yöntemleri, vatanserverlik gibi manevi bir değeri öğrencilere hissettirmede çok etkili olmayacaktır. Ancak örnek olay gibi yaşanmış olaylar üzerinden öğrencilere empati kurdukturarak ve onları hayatta karşılaştıkları benzer olaylara karşı aktif hale getirmek daha anlamlı olacaktır.

Gezi yönteminin yararlı olduğuna inanan Ö.18. kodlu tarih öğretmenin görüşü aynen şu şekildedir:

Japonların vatanserverlik aşkı tüm dünyada bilinen bir gerçektir. Japonlar II. Dünya savaşında, Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombasının düştüğü yerlere öğrencileri götürerek o duyguyu bizzat yaşatmaya çalışmaktadır. Bu yüzden biz de öğrencilere bu değeri aşılacak için atalarımızın savaştığı yerlere, öğrencileri götürerek ve tarihi yerlere gezi düzenleyerek daha milliyetçi ve vatanserver bir nesil yetiştirebiliriz.

3.3.Tarih Öğretmenlerinin Vatanserverlik Değerini Öğretirken Kullandıkları Materyallere Yönelik Bulgular

Tablo 4. Tarih Öğretmenlerinin Vatanserverlik Değerini Öğretirken Kullandıkları

Tema	Kod	F
Hissettirmeye dayalı	Belgesel	7
	Film	5
	Video	2
Öğretmeye dayalı	Roman	2

Destan	2
Akıllı tahta	1
Yazılı materyal	1

Yukarıdaki tabloya baktığımızda; tarih öğretmenleriyle yapılan görüşmeler neticesinde, öğrencilere vatanseverlik değerini öğretirken çeşitli öğretim materyalleri kullandıklarını söyleyebiliriz. Özellikle, belgesel (n=7) ve film (n=5) gibi hissettirmeye dayalı materyaller kullanılmaktadır. Vatanseverlik değerini öğretirken belgesel izletmenin etkili olduğuna inanan Ö.15. kodlu tarih öğretmenin görüşü aynen şöyledir:

Öğrenciler kitaptan ve diğer yazılı materyallerden bir şey öğrenirken çok sıkılıyorlar. İşin açıkçası bende sıkılıyorum. Ancak film ve belgesel gibi şeyler, öğrencilerde aşırı merak uyandırıyor. Bu da onların bir şeyi iyice özümsemesine katkı sağlıyor. Bir de bu yaştaki çocukların ilgilerini de tanımak önemli

3.4.Tarih Öğretmenlerinin Vatanseverlik Değerini Kazandırdığına Dair Nasıl Dönüt Aldıklarına Yönelik Bulgular

Tablo 5. Tarih Öğretmenlerinin Vatanseverlik Değeri İle İlgili Aldıkları Dönütler

Tema	Kod	F
Gözlemlenebilir	Davranışlara bakarak	5
	Gözlemleyerek	4
	Yorumlarına bakarak	2
	Duygu değişikliğini görerek	1
Gözlemlenemez	Alamıyorum	6
	Kazandırıldığına inanmıyorum	2

Yukarıdaki tabloya baktığımızda; tarih öğretmenleriyle yapılan görüşmeler neticesinde, öğrencilere vatanseverlik değerini öğrettikten sonra öğrencilerin bu değeri kazanıp kazanmadığına dair tarih öğretmenlerinin ne gibi dönütler aldığına baktığımızda, öğretmenlerin ikiye ayrıldığı görülmektedir. Bazı tarih öğretmenleri vatanseverlik değerini öğrettikten sonra, öğrencilerin davranışlarını gözlemleyerek bu değeri içselleştirdiklerini düşünmelerine rağmen; diğer bazı öğretmenlerde bu değer kısa sürede hemen gözlemlenmesinin çok zor olduğunu ve hatta bu değeri kazandırdığına inanmadıklarını dile getirmişlerdir. Vatanseverlik değerini öğrencilerin kazanıp kazanmadığına ancak davranışlara bakarak anlarım diyen Ö.6. kodlu tarih öğretmenin görüşü ise aynen şu şekildedir:

Vatanı seven kişi görevini en iyi yapan kişidir. Bu yüzden herkes üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmelidir. Öğretmen öğretmenliği yapmalı, öğrenci öğrenciliği yapmalıdır. Ben bu duyguyu öğrenciye öğrettikten sonra, davranışlarına bakarım. Eğer vermeye çalıştığım mesajı almışsa iz bırakabilmişimdir.

Vatanseverlik değerini öğrencilerin kazanıp kazanmadığını anlayamıyorum diyen Ö.20. kodlu tarih öğretmenin görüşü ise aynen şu şekildedir:

Vatanseverlik değerini öğretmek de ölçmek çok zor oluyor. Kalple ilgili olan şeyleri kafayla olan şeyleri ölçer gibi ölçemezsiniz. Bir nebze hastaya verdiğiniz ilaç gibi. İlerleyen süreçte iyi olduğunu gözlemleyerek etkisi olduğunu anlayabilirsiniz. Ama yine de emin olamazsınız. Ben çok vatanseverim diyen bir insanın davranışları bile zaman içerisinde tutarlılık göstermez. Vatanseverlik çok bileşeni olan ve zaman içinde yaşantılara bağlı olarak değişebilen bir olgudur. Böyle bir kavramı insan gibi duygusal bir varlığa yüklemeye çalışmak kolay olabilir ama ondan geri bildirim almak için söz konusu vatan olan bir durumun ortama çıkması lazım. Yoksa onu anlamak çok da mümkün değildir. Bir de Türk milleti enteresan bir millettir. Örneğin, kişi vergisini ödemez, elektriği açık bırakır, kul hakkı yer dinen; ama söz konusu vatan oldu mu içinden adeta canavar çıkarır. Belki de bu durum Türk milletine ait kalıtsal bir durum da olabilir. Yoksa bu durumu izah etmek çok zor.

4.SONUÇ VE TARTIŞMA

Tarih öğretmenlerinin ortaöğretim öğrencilerine “Vatanseverlik” değerini öğretirken kullandıkları değer yaklaşımlarını tespit etmek amacıyla, Isparta İl merkezinde görev yapan tarih öğretmenleriyle yapılan birebir görüşmeler neticesinde elde edilen bulgulara göre aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Öğretmenlerin verdikleri nitel cevaplara yapılan içerik analizi sonucunda, tarih öğretmenlerinin görüşlerine göre; vatanseverlik, daha çok görev bilinci (Kurt 2007; Altıntaş 2016; Altıntaş ve Kozane, 2016), bireysel sorumluluk, fedakârlık ve birlik-beraberlik duygusu şeklinde ele alınmıştır (Avcı ve İbret 2016; Avcı 2015; Ersoy ve Öztürk 2015; Çelikkaya ve Demirbaş 2013; Rapoport 2009).

Tarih öğretmenlerinin vatanseverlik değerine yönelik algıları, bu değeri öğretme şekillerini de etkilemiştir. Kendileriyle görüşülen tarih öğretmenlerinin çoğu geleneksel olan telkin yolunu artık tercih etmemektedirler. Bu durum öğretmenlerin aktarmaya ve öğüte dayalı bir değer eğitiminin çok etkili olmadığına inandığını göstermektedir. Bunun yerine eylem öğrenme ve değer analizi gibi öğrenci merkezli ve yaparak – yaşayarak öğrenmeyi temel alan, öğrenciyi etkin kılan ve değeri daha çok özümsetmeye dayalı yöntemleri benimsemişlerdir. Ortaya çıkan görüşler doğrultusunda; vatanseverlik değerini görev bilinci, fedakârlık, birlik-beraberlik ve bireysel sorumluluk olarak algılayan tarih öğretmenlerinin bu değeri öğretirken kullandıkları eylem öğrenme ve değer analizi gibi yöntemler tutarlılık göstermektedir. Diğer bir deyişle öğretmenlerin tutumlarıyla davranışları paralel yönde gelişmekte diyebiliriz.

Yine vatanseverlik değerini öğretirken tarih öğretmenleri daha çok belgesel ve film gibi öğretim materyallerini işe koşmaktadırlar. Ders kitabı ve diğer yazılı materyalleri ise az kullanmaktadırlar (Demircioğlu 2007). Yapılandırmacı eğitim anlayışına göre birincil veri kaynakları öğrencilere daha faydalı olmakta ve öğrenciyi daha çok güdülemektedir. Öğretmenlerin yöntem olarak daha çok örnek olay, drama

(Gündüz 2017) ve gezi gibi yöntemlere yer vermeleri materyal olarak da bu durumu desteklemektedir.

Bu araştırmada ortaya çıkan en önemli sonuç ise şudur: Tarih öğretmenlerinin çoğu vatanseverlik algısı, vatanseverliği öğretme şekli ve materyal seçimi konusunda hemen hemen benzer görüşlere sahiptir (Yıldız 2018; Gümüş 2016). Ancak vatanseverlik değerini öğrettikten sonra, bu değeri öğrencinin kazanıp kazanmadığına yönelik görüşlerinde farklılık çıkmıştır. Bazı tarih öğretmenleri, öğrencilerini gözlemleyerek ve davranışlarına bakarak bu değeri kazandıklarına inanmaktadır. Diğer bir kısım tarih öğretmeni ise “bu değeri biz ne kadar öğretmeye çalışsak da öğrencilerin bu değeri kazandığına inanmıyoruz” şeklinde değişik bir bakış açısı oluşturmuştur. Yine bazı tarih öğretmenleri de “ben işimi yapıyorum; ancak karşıdaki kitlenin bunu almaya niyeti yok” şeklinde görüş belirtmiştir.

Bu durum değerlerin öğretiminin kısa sürede olamayacağına ve bu değere sahip olursa bile davranışlara hemen yansımayaacağına işaret etmektedir. Nitekim vatanseverlik değerinin öğrenilmesi de uzun bir süreç isteyen değerdir. Çünkü vatanseverliğin sadece okul boyutu olmadığı gibi bu görev sadece tarih öğretmenlerine de düşmemektedir (Gündüz 2014; Özsoy 2007).

Vatanseverlik değerinin okul boyutunda en önemli unsurlarının başında ise tarih öğretmenleri gelmektedir. Çünkü öğrencinin gözünde tarih bilincini en iyi aşılacak kişi diğer öğretmenlerden ziyade tarih öğretmenidir. Tarih öğretmeni, öğrencilerin bu beklentisini yeterli derecede karşılırsa, vatanseverlik değerini özümsemeleri de kolaylaşacaktır (Gündüz, Keçe ve Gündüz 2016). Bu bağlamda tarih öğretmenlerine önemli görevler düşmektedir. Oruç (2006) ise savaşlar yaşamış toprakları işgal edilmiş toplumlarda vatan sevgisi, kahramanlık, cesaret gibi kavramların bir değer olarak öğrencilere anlatılmasının o toplum için önemine dikkat çekmektedir.

Diğer önemli bir konu da okullarda değer öğretimi yapılırken öğretmene önemli görevler düşmesinin yanı sıra öğretmenin; bu değerlere kendisinin sahip olup olmadığı, bu konudaki bilgisi, entelektüel düzeyi, kendini geliştirme durumu, örtük programı yeri geldiğinde kullanması, kişiliği, saygınlığı, alanına olan hâkimiyeti gibi konularda ön plana çıkmaktadır (Gündüz 2015; Akbaş 2008; Ada, Baysal ve Korucu 2005).

Sonuç olarak bu araştırma göstermiştir ki tarih öğretmenlerinin görüşlerine göre, vatanseverlik değerini öğretmek için öğrenci merkezli yöntemler ve etkili materyaller kullanmak gerekir. Eylem öğrenme ve değer analizi yöntemi de bu görüşü desteklemektedir. Öğretmenlerin bu değeri öğretirken, belgesel ve film izletme gibi görsel ve çok sayıda duyu organlarına hitap eden materyalleri de kullanmaları da bu anlamda önemlidir. Ancak tarih öğretmenleri, vatanseverlik değerini öğrettikten sonra bu değer kazanılıp kazanılmadığına yönelik ise kısa sürede dönüt almanın çok kolay olmadığını ve uzun bir süreç gerektiğini belirtmişlerdir.

Öneriler

- Bu çalışma Isparta il merkezinde görev yapan Tarih öğretmenlerinden 20 kişi ile sınırlıdır. Bu sayı diğer araştırmacılar için dikkate alınarak ve diğer iller de katılarak genişletilebilir. Ayrıca bölgesel farklılıklar da incelenerek, vatanseverlik algısına yönelik karşılaştırmalar yapılarak yeni araştırmalar yapılabilir.
- Tarih öğretmenleri, okul çatısı altında kendilerini çok rahat hissedemeyecekleri için, Milli Eğitim Müdürlüğü ve Üniversitelerin bu tarz araştırmaları yapan kişilere daha çok imkân sağlaması gerekmektedir.
- Nitel araştırma doğası itibarıyla nicel araştırmalara göre daha zordur. Bu tarz araştırmaları yürütürken veri toplama sürecinde okul yöneticileri de araştırmacılara gerekli desteği sağlamalıdır.
- Değer eğitimi uzun yıllar gerektiren ve toplumdaki her kesimin bilinçli yaklaşması gereken bir konudur. Okullarda tarih öğretmenlerinin yaptığı vatanseverlik değerine yönelik etkinliklerin anlamlı ve faydalı olabilmesi için toplumun tüm bileşenleri bu yönde bilinçlendirilmelidir.
- Vatanseverlik değerinin yıllara göre değişimini ve etkilendiği durumları ortaya çıkarmak için boylamsal çalışmalar yapılabilir.
- Milli Eğitim Müdürlükleri ve Millî Eğitim Bakanlığı, tarih öğretmenlerine öğrencilerine vatanseverlik değerini öğretirken sınıf dışı etkinlikleri yapma konusunda destek vermelidir.
- Tarih öğretmenleri, resmi programın yanında öğrencilerine faydalı olacağına inandıkları örtük program etkinliklerine de yer vermelidir.

KAYNAKLAR

- ADA Sefer, BAYSAL Z Nurdan ve KORUCU, Serap, (2005), “Sınıf öğretmenlerinin sınıf içi olumsuz davranışlara gösterdikleri tepkilerin karakter eğitimi ve 2005 ilköğretim programı açısından değerlendirilmesi”, **Değerler Eğitimi Dergisi**, C. III, S.10: s. 7-18.
- AKBAŞ, Oktay, (2008), “Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış”, **Değerler Eğitimi Dergisi**, C.VI, S.16: s.9-27.
- ALTINTAŞ, İrem Namlı & KOZANER Çiğdem, (2016), “Sınıf Öğretmenliği ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Adaylarının Aktif Vatandaşlık Değerleri Açısından Karşılaştırılması”, **The Journal of Academic Social Science**, C.34, s.505-518.
- ALTINTAŞ, İrem Namlı, (2016), *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Aktif Vatandaşlık Kazanımları: Eylem Araştırması*, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

AVCI, Ali Ahmet, (2015), *Sosyal Bilgiler dersinde vatanseverlik değerinin kazandırılmasına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşleri*, (Yüksek lisans tezi). Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu

AVCI, Emine Karasu & İBRET Bilgin Ünal, (2016), “Vatanseverlik Değerine İlişkin Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Görüşlerinin İncelenmesi”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, C. 24, S.5: s.2501- 2518.

CRESWELL, W John, (2007), **Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches**, SAGE Publications, USA

ÇANCI, Haldun, (2008), “Değişmeyen Boyutları Bağlamında Milliyetçiliğe Teorik Ve Kavramsal Bir Bakış”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.13, S.2: s.105-116.

ÇELİKKAYA, Tekin ve ÖZTÜRK DEMİRBAŞ, Çağrı, (2013), “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretim programındaki değerlere ilişkin görüşleri”, **The Journal of Academic Social Science Studies**, C.VI, S.5: s.527- 556.

DEMİRCİOĞLU, İsmail, (2007), "Tarih Öğretiminde Filmlerin Yeri ve Önemi", **Bilig Sosyal Bilimler Türk Dünyası Dergisi**, C.42, s.77-93.

EKİZ, Durmuş, (2003), **Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş**, Anı Yayıncılık: Ankara.

ERSOY, Arife Figen ve ÖZTÜRK, Fatih, (2015), “Bir vatandaşlık değeri olarak yurtseverlik: sosyal bilgiler öğretmen adaylarının algısı”, **İlköğretim Online**, C.14, S.3: s.974- 992.

GERRING, John, (2007), **Case study research: Principles and practices**, Cambridge University Press: New York

GÖKALP, Ziya, (1973), **Türkçülüğün Esasları**, Varlık Yayınları, İstanbul

GÜLBAHAR, Yasemin ve ALPER, Ayfer, (2009), “Öğretim teknolojileri alanında yapılan araştırmalar”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C.42, S.2: s.93-111.

GÜMÜŞ, Oğuzhan, (2016), *İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Türk Büyüklerine Saygı, Aile Birliğine Önem Verme ve Vatanseverlik Değerlerinin Karma Yaklaşım Dayalı Etkinliklerle Öğretimi*, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2016.

GÜNDÜZ, Mevlüt, (2014), *İlköğretim 3. sınıf hayat bilgisi dersinde “sorumluluk” değerinin proje tabanlı öğrenme yaklaşımı ile öğretiminin akademik başarı ve tutuma etkisi*, (Doktora tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2014.

GÜNDÜZ, Mevlüt, (2015), “Sınıf Öğretmenlerinin Değerlerin Nasıl Öğretilebileceğine Dair Görüşleri”, **International Online Journal of Educational Sciences**, C.VII, S.3: s.203

GÜNDÜZ, Mevlüt; AKTEPE, Vedat; TAŞ, Mahmut; BÜYÜKKARCI, Ayşegül & GÜNDÜZ, Dudu Duygu, (2017), *Okul Öncesi Dönemindeki Çocuklara Vatandaşlık Değerini Kazandırırken Öğretmenlerin Kullandıkları Etkinliklerin Tespit Edilmesi*, II. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu, Alaaddin Keykubat Üniversitesi, 18-20 Mayıs 2017.

GÜNDÜZ, Mevlüt; KEÇE, Murat ve GÜNDÜZ Dudu Duygu, (2016), *“Türk Olma” Değerine Yönelik Algıların Tespit Edilmesi*, IV. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 01-03 Eylül 2016.

HUDDY, Leonie and KHATİB, Nadia, (2007), “American Patriotism, National Identity and Political Involvement”, **American Journal of Political Science**, C.51, S.1: s. 63–77.

KAPLAN, Mehmet, (1999), *Kültür ve Dil*, Dergâh Yayınları: İstanbul

KÖSTÜKLÜ Nuri, (1999), *Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi*, Günay Matba: Konya

KURT, Tamer, (2007), *Öğretmenlerin Demokrasi, Vatandaşlık Ve Vatandaşlık Algılarının Nitel Olarak İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

MALHOTRA, K. Naresh, (2004), *Marketing Research an Applied Orientation*, Pearson Prentice Hall: New Jersey

MERRIAM, B. Sharan, (2013), *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (Çeviri Editörü: S. Turan), Nobel Yayın Dağıtım: Ankara

MİLES, B Matthew and MİCHAEL, Huberman, (1994), *Qualitative data analysis*, Thousand Oaks, CA: Sage

ORUÇ, Şahin, (2006), “Ders kitaplarında savaş olgusu”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.X, S.3: s.9–29.

ÖZSOY, Sema, (2007), “Değerlere dayalı bir ortam yaratmak eşittir daha iyi bir dünya yaratmak”, **İlk Öğretmen Dergisi**, C.14, s.30–34.

RAPOPORT, Anatoli, (2009), “Lonely Business or Mutual Concern: The Role of Comparative Education in the Cosmopolitan Citizenship Debates”, **Current Issues in Comparative Education**, C.12, S.1: s.23-32.

SUNGU, İhsan ve ATA, Bahri, (2002), “Tarih Öğretimi Hakkında”, **Milli Eğitim Dergisi**, S.153-154: s.52-59.

TÜRNÜKLÜ, Abbas, (2001), “Eğitimbilim Alanında Aynı Araştırma Sorusunu Yanıtlamak için Farklı Araştırma Tekniklerinin Birlikte Kullanılması”, **Eğitim ve Bilim**, C.26, S.120: s.8-13.

ÜNVER, Gülsen, BÜMEN T, Nilay ve BAŞBAY, Makbule, (2010), “Ortaöğretim Alan Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Derslerine Öğretim Elemanı Bakışı: Ege Üniversitesi Örneği”, **Eğitim ve Bilim Dergisi**, C.155, S.5: s.63- 77.

ÜNVEREN KAPANADZE, Dilek (2018), "Dil ve Kültür Aktarımında İşlevsel Bir Araç Olarak Ders Kitapları: Türkçe Ders Kitapları Örneği", **Turkish Studies Educational Sciences Dergisi**, C.13, S.27: s.1575-1592.

YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan, (2008), **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayınları: Ankara

YILDIZ, Recep, (2018), *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatanseverlik Ve Sosyal Bilgiler Derslerinde Vatanseverlik Eğitimi Hakkındaki Görüşleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya